

ÖNÉRTÉKELÉS

KRE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola

Bevezetés

A KRE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola (továbbiakban: TDI) 2012-ben kezdte meg működését. A TDI létrehozásának meghatározó elve volt, hogy **a nemzetközi összefüggések figyelembe vételével, továbbá konkrét forrásbázisok alkalmazásával a 18–20. századi magyar történelem társadalom-, politika- és hadtörténeti témaköreit felölelő, a tudományterület standardjainak megfelelő** történettudományi képzést nyújtson.

A TDI oktatási és kutatási programja olyan kutatók, tudóstanárok képzését, szakmai fejlődését volt hivatott szolgálni, akik a **történetírás elvi, elméleti, módszertani kérdéseivel**, valamint az elmélyült (írott és audiovizuális) forráskutatás különböző gyakorlataival is tisztában vannak, ugyanakkor a doktori kurzus végén önálló, egy-egy **szakterület eddigi eredményeit tovább fejlesztő, innovatív kutatásokra, valamint eredményeik megfelelő kommunikációs keretek között történő közvetítésére** lesznek képesek. Ezen ismeretek és készségek elsajátításához általános és speciális historiográfiai és forráselemzési program összeállítására került sor, amelyben a történeti kutatások kvalitatív és kvantitatív elemzési szempontjaira, az egyéni életpályák és kollektív társadalmi csoportok jellemzőire egyaránt komoly hangsúlyt helyeztünk. Hasonlóan lényeges szempont volt, hogy a meghatározott területek, illetve témakörök **(társadalom, politika, hadsereg viszonyrendszerei)** korszakonkénti elemzése során az összefüggéseket **konkrét történeti időben, térben, társadalmi dimenziókban, az okok és okozatok komplex értelmezési sorozatával** magyarázzuk. Ez a tárgyalásmód feltételezi a kutatási módszerek **interdiszciplináris fejlesztését**, ezért a TDI arra törekedett, hogy az eddig felhalmozott és az új ismeretek egy szisztematikus történetkutatási, értelmezési keretbe foglalható legyen. Ezért törekszünk más szakterületek (így például a háborúkkal szervesen összefüggő **demográfia, gazdaság, technika, kartográfia, orvostudomány**) iránt is felkelteni az érdeklődést a hallgatókban.

A TDI hallgatóinak kutatásai, az elkészült, illetve jövőben elkészítendő értekezések, illetve a képzési, **mintatantervi követelményeknek megfelelően konkrét kreditértéket jelentő tanulmányok, szakcikkek, forrásközlemények** vonatkozásában különös hangsúlyt fektetünk

a bécsi levéltárakban, nem utolsó sorban a **bécsi Hadilevéltárban található iratanyagok** feltárásának lehetőségeire, illetve az idegen nyelvű levéltári források olvasását értelmezését lehetővé tevő alapvető technikai paleográfiai ismeretek az elsajátítására. Mindemellett a TDI programjának megfelelően ugyanilyen fontos szempont a hallgatók orientálása **az egyes magyarországi, illetve a környező országok megyei és helyi közgyűjteményeiben folytatott kutatások tekintetében, a témákhoz adekvát módon illeszkedő történeti források feltárása**, a lokális-regionális sajátosságok rekonstruálása, illetve ezek szerves beépítése elemzéseik során.

A fentiekben ismertetett tematikai, elvi, módszertani szempontok érvényesítése magától értetődően feltételezte a megfelelő oktatói állomány alkalmazását. A **törzstagok és oktatók** a 2012-es indulástól kezdve **nemcsak a formális jogszabályi előírások szerint meghatározott tudományos fokozattal rendelkeztek**, illetve rendelkeznek, hanem a tudományterület élenjáró, gazdag **nemzetközi tapasztalatokkal és elismertséggel rendelkező hazai képviselői** közül kerültek, illetve kerülnek ki, s akik magas szintű szakmai tudást és tudományos kutatói habitust közvetítenek a hallgatók felé.

Megjegyzendő, hogy a **KRE BTK TDI újonnan alakult és akkreditált doktori iskolaként**, így egyedi kutatási programja, személyi és oktatói állománya, mintatantervei, stb. tekintetében kellett megalapoznia és elismertetnie tevékenységét és programját a tudományos közéletben.

A TDI korszakos és tematikus felépítése

A fentiekben megfogalmazott alapelvekkel és célokkal összhangban a TDI két alprogramból áll, melyek a következők:

1. Társadalom, politika és hadsereg a Magyar Királyságban 1740–1867
2. Társadalmi, politikai és katonai konfliktusok Magyarországon 1867–1968

Az első alprogram a 18. század közepének **Habsburg dinasztikus háborúi mellett**, továbbá a **18-19. század fordulójának nagy európai konfliktusa**, s a bécsi kongresszust követően az **1815–1867 közötti időszak** hadtörténetének vizsgálata mellett természetes módon magában foglalja az ezekkel összefüggésben meghozott **bécsi kormányzati intézkedések társadalmi,**

politikai, gazdasági hatását, a kormányzati szándéknak megfelelő, vagy attól eltérő folyamatokat, hiszen ezek igen gyakran **komoly konfliktusok** forrásaiként szolgáltak az egyes különböző **kormányzati szintektől egészen a korabeli társadalom mikroközösségeinek vonatkozásában** is. Az alprogram vezetője **Prof. Dr. Hermann Róbert, a TDI vezetője**.

A második alprogram az **osztrák-magyar kiegyezést** követően meginduló politikai, gazdasági és társadalmi változások, a polgárosodás és modernizáció sajátosságai, a formálódó „**önálló magyar haderő**” vizsgálatának vonatkozásában kínál témaválasztást a hallgatók számára. Természetesen ugyanilyen hangsúlyos a nemzetiségek törekvéseinek vizsgálata, az iskolaügy, valamint a társadalmi mobilitás problematikája. Az **I. világháború hadtörténeti aspektusai mellett a trianoni békediktátum hatása**, a radikális **politikai, társadalmi, gazdasági, katonai változások**, a környező országokhoz került magyar területek lakosságának helyzete, a revíziós törekvések bel- és külpolitikai feltételeinek további elemzése, majd pedig **Magyarországnak a II. világháborúban való részvétele** kínál olyan kutatási lehetőségeket, melyek révén ez az alprogram fontos hozzájárulást jelent a hazai és nemzetközi történetírás eredményeinek újraértékelése tekintetében. Ugyanilyen hangsúlyos az **1945 után bekövetkező változások, a kommunista diktatúra, az 1956-os forradalom és szabadságharc, majd pedig a Kádár János nevéhez köthető időszak** komplex társadalom-, gazdaság- és politikatörténeti vizsgálata. Az alprogram vezetője **Prof. Dr. habil. Szakály Sándor DSc**

A Doktori Iskola képzési **szerkezete, tantárgystruktúrája** a témavezetés és a **védés rendje standardizálódott**.

Vezetés, törzstagok, oktatók, témavezetők

A TDI-t alapító **Prof. Dr. habil. Szakály Sándor DSc** távozását követően 2013-tól **Prof. Dr. habil. Gergely András DSc** vette át az iskola irányítását. Az életkorral kapcsolatos jogszabályi rendelkezések és előírásoknak megfelelően 2016-tól *professor emeritus*ként tevékenykedik, míg jelenleg a **TDI vezetését Prof. Dr. Hermann Róbert DSc irányítja, minden tekintetben megfigyelve a jogszabályi előírásoknak**.

A törzstagok állománya tekintetében komoly nehézséget okozott egy-egy személy (**Prof. Dr. habil. Szakály Sándor, Prof. Dr. habil. Ö. Kovács József**) időleges vagy végleges távozása, az életkori előírások miatti kiválása (**Prof. Dr. Popély Gyula, Prof. Dr. habil. Gergely András, Prof. Dr. habil. Kun Miklós**), illetve haláleset (**Prof. Dr. habil. Belényi Gyula**).

Jelenleg azonban az emeritált tag állományi előfeltétele (**Prof. Dr. habil. Gergely András**), továbbá az A nyilatkozatos státuszban a KRE alkalmazásában lévő, megfelelő tudományos fokozattal, védett hallgatóval rendelkező (**Dr. Horváth Csaba, Dr. habil. Bertalan Péter**), illetve az egyetemi tanárok (**Prof. Dr. Hermann Róbert, Prof. Dr. habil. Szakály Sándor, Prof. Dr. Csoma Zsigmond, Prof. Dr. habil. Nagy Mariann, Prof. Dr. habil. Horváth Miklós, Prof. Dr. habil. Szávai Ferenc**) tekintetében előírt arányok vonatkozásában is a KRE BTK TDI törzstag állománya megfelel a jogszabályi előírásoknak.

A 8 törzstagon kívül a KRE BTK alkalmazásában 9 fő vesz részt az oktatásban, illetve további 7 fő meghívott hazai és külföldi kutató, oktató témavezetőként is részt vesz a TDI munkájában. A törzstagok, oktatók, témavezetők az adott szakterület nemzetközileg, illetve a hazai tudományos élet szempontjából egyaránt elismert szakemberek.

Adminisztráció

Ugyanígy fontos szempont, hogy nemcsak doktori képzés folyamán, hanem a doktori minősítésben eljáró bizottságok (pl. szigorlatok/értékelések esetében külső szakértők biztosításával) a TDI szabályzatának megfelelően járunk el. A TDI vezetője rendszeres értekezleteket tart, a tárgysorozatokról döntésekről megfelelő dokumentációt vezetnek, az eljárások a vonatkozó szabályzatok figyelembe vételével történnek.

A doktori iskola tanulmányi ügyvitelét Szemere Alexandra végzi, az adminisztráció naprakész állapotban van. A TDI adminisztrációs, tudományos szervező tevékenységét a TDI elnöke és titkára, valamint a mellettük működő stáb végzi.

Tudományos rendezvények, TDI hallgatói konferenciák

a.)

A TDI a KRE TTI-vel közösen 2014. február 5-én tartotta első, Katona Tamás emlékére rendezett konferenciáját, amelyen a TDI oktatói mellett külsős szakemberek, ill. a TDI két hallgatója (Rosonczy Ildikó és Valló Gábor) is előadást tartott.

2016. november 29-én tartottuk a „Sokszínű 19. század ” című konferenciánkat, amelynek kilenc előadója közül öt a TDi törzstagja vagy oktatója volt.

b.)

Doktorandusz hallgatóink 2016. április 19-én tartották első konferenciájukat, „Korok, régiek emlékezete 1.” címmel, amelyen összesen 12 előadás hangzott el az általuk kutatott és feldolgozni szándékozott témákból. Ennek anyaga 2019-ben „Sorsok és missziók a politikai változások tükrében” a Károli Könyvek sorozatában megjelent, a kötetet 2019. március 8-án Prof. Dr. Hermann Róbert mutatta be.

A második doktorandusz-konferenciára 2017. április 19-én került sor, „Korok, régiek emlékezete 2.” címmel, amelyen összesen 12 előadás hangzott el.

Részképzés, külföldi/határon túli doktori hallgatók

- a) Kurucz György irányította a **BBTE-ről Sikó Beáta** kutatásait a **2015/16-ös tanév második félévében**, a hallgató témája *Böloni Farkas Sándor munkássága*, várható védelem 2017 június
- b) Kurucz György **BBTE-ről Székely Károly 2014/2015-os tanév első félévében** téma: *Aranyosrákosi Székely Sándor* történetírói és irodalmi munkássága, **sikeresen védett 2016. szeptember 29.**
- c) A doktoranduszok elsősorban a kutatási programjaikhoz (a tanszékekhez) kapcsolódnak, de különböző pályázatok révén tanulmányaik alatt külföldi tanulmányutakra is eljutnak. (Pl. Ordasi Ágnes, Rijeka, Bologna), ennek megfelelően közülük számosan föllépnek hazai és nemzetközi tudományos rendezvényeken. Munkájuk során referencia könyvtárként támaszkodhatnak a KRE BTK kereti közt működő Bod Péter Könyvtár, illetve a Ráday Könyvtár állományára.
- d) Hallgatóink közül többen nyertek el külföldi ösztöndíjakat, legutóbb a 2017-2018-as tanévben Bobay István egy egyéves mexikói ösztöndíj során kutathatja témájának ottani irodalmát és forrásanyagát.

Hallgatói létszám, eredmények

A 2012-13. évi tanévben összesen 24 jelentkező volt doktori képzésünkre. Közülük öten nem nyertek felvételt, hárman nem iratkoztak be, hét főt pedig vagy saját kérésére, vagy jelentkezés elmulasztása miatt töröltünk, azaz, összesen kilenc fő maradt.

A 2013-14. évi tanévben összesen 6 jelentkező volt doktori képzésünkre. Közülük egy fő nem nyert felvételt, a többiek beiratkoztak, összesen öt fő maradt.

A 2014-15. évi tanévben összesen 18 jelentkező volt doktori képzésünkre. Közülük négyen nem nyertek felvételt, a többiek beiratkoztak, azaz, összesen 14 fő maradt. (Egyikük időközben passzívált)

A 2015-16. évi tanévben összesen 11 jelentkező volt doktori képzésünkre. Közülük hárman nem nyertek felvételt, ketten nem iratkoztak be. A többiek beiratkoztak, azaz, összesen hat fő maradt.

A 2016-17. évi tanévben összesen 9 jelentkező volt doktori képzésünkre. Közülük egy fő nem nyert felvételt, a többiek beiratkoztak, azaz, összesen 8 fő maradt. (Egyikük időközben passzívált).

A 2017-18. évi tanévben összesen 17 jelentkező volt doktori képzésünkre. Közülük fő nem jelent meg, 13 fő nyert felvételt, közülük 13 fő beiratkozott, de egyikük passzívált, azaz jelenleg 12 fő aktív közülük.

A 2018-19. évi tanévben összesen 10 jelentkező volt doktori képzésünkre. Közülük 1 fő nem jelent meg, 6 fő nyert felvételt, közülük 6 fő beiratkozott, de egyikük passzívált, azaz jelenleg 5 fő aktív közülük.

A 2019-20. évi tanévben összesen 8 jelentkező volt doktori képzésünkre. Közülük 6 fő nyert felvételt, közülük 6 fő beiratkozott, azaz jelenleg 6 fő aktív közülük.

Összességében eddig 105 fő jelentkezett doktori iskolánkba, közülük 22 fő nem nyert felvételt, 6 fő nem iratkozott be, 12 főt vagy saját kérésére, vagy jelentkezés elmulasztása miatt töröltünk, maradt 65 fő. Noha az első évben jelentkezők közül viszonylag jelentős volt a lemorzsolódás, az azóta eltelt években ez komolyan csökkent: egyre kevesebb a be nem iratkozó, vagy különböző okokból törölt hallgató. Összességében jelenleg átlagosan 9 fős évfolyamokkal dolgozunk.

Az eddig felvett főből eddig négy fő doktori eljárását sikerült végigvinni.

2015. november 25-én került sor **Rosonczy Ildikó „Orosz gyorssegély Bécsnek 1849 tavaszán. A Panyutyin-hadosztály elindításának körülményei és következményei”** című doktori disszertációjának nyilvános védésére. A jelölt *summa cum laude* eredménnyel védte meg disszertációját, amely azóta nyomtatásban is megjelent.

2016. december 14-én került sor **Farkas Kristóf Vince „A Jászkun Kerület tisztikara és társadalmi kötődése 1745-1876. A Jászkun Kerület főkapitányai, alkapitányai, főjegyzői, jáász, nagykun s kiskun kapitányai”** című PhD értekezésének nyilvános védésére. A jelölt *cum laude* eredménnyel védte meg disszertációját.

2017. január 23-án került sor **Suslik Ádám „A hadműveleti területek sajátosságai Bereg és Ung vármegye példáján 1914–1916 között”** című PhD értekezésének nyilvános védésére. A jelölt *cum laude* eredménnyel védte meg disszertációját.

2020. július 1-jén került sor **Hammerstein Judit „Oroszország magyar szemmel. Magyar írók Oroszország/Szovjetunió-tapasztalata az 1920-30-as években megjelent útirajzok tükrében”** című PhD értekezésének védésére. A jelölt *summa cum laude* eredménnyel védte meg disszertációját, amely remélhetőleg rövidesen nyomtatásban is megjelenik.

További fő 35 abszolvált, egy fő pedig bejelentkezett az eljárás megkezdésére.

A TDI szervezett képzésébe elsősorban azok tudnak intenzíven bekapcsolódni, akik az állami ösztöndíj révén lehetőséget kapnak az elmélyülésre. Azok a hallgatók, akik a végzés után beiratkoznak, de ugyanakkor az egyetemen kívül kénytelenek állást vállalni, magától értetődően kevésbé tudnak kutatásaikra koncentrálni. A tudományos munka technikai alapismereteinek elsajátítása, a további nyelvtanulás, csakis megfelelő áldozatvállalással, külföldi tanulmányutak és rendszeres kutatómunka révén valósítható csak meg. Ennek ellenére a fokozatszerzések nem köthetők kizárólag az állami ösztöndíjas réteghez (Rosonczy Ildikó, Farkas Kristóf Vince, Hammerstein Judit), sőt, négy eddigi védett hallgatónk közül ketten egyéni képzésben szereztek meg fokozatukat (Rosonczy Ildikó, Hammerstein Judit).

Erősségek

A doktoranduszoknak igen jó a kapcsolata az oktatói karral a minősített oktatókkal és professzorokkal egyaránt. A témavezetők lelkiismeretesen foglalkoznak a doktori hallgatókkal és segítik szakmai fejlődésüket. Az interdiszciplináris témák esetében a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karának más oktatói is részt vesznek a témák vezetésében.

Kiválóak és egyre javulnak a kari informatikai lehetőségek. (Ennek különösen a 2020. tavaszi szemeszterben volt jelentősége, amikor a koronavírus járvány miatt át kellett állnunk a digitális oktatásra, illetve a hallgatókkal való online kapcsolattartásra, s ezen a módon kellett lebonyolítanunk a féléves prezentációkat, illetve a másodéves hallgatók komplex vizsgáit.) A TDI segítséget nyújt a szükséges szakkönyvek beszerzése terén is.

Külföldi tanulmányok, kutatások idejére a hallgatók pályázatot nyújthatnak be kari keretből történő egyszeri támogatás érdekében. A TDI-ben több esetben határon túli (Babeş-Bolyai Egyetem) felsőoktatási intézmények doktori programjaiban részt vevő hallgatók féléves részképzésen szerepeltek, kutatásaikat a TDI törzstagjának irányításával végezték.

A TDI mindemellett támogatni kívánja az arra érdemes disszertációk publikálását, a KRE kiadványok egy nemzetközileg elismert kiadó, a L'Harmattan gondozásában jelennek meg.. A doktorandusz-konferenciák előadásai a kari történész folyóiratban (Orpheus Noster) is megjelennek.

A TDI fokozott figyelmet fordít a doktori fokozatok minőségének megőrzésére. A témavezetők folyamatosan figyelemmel kísérik a doktori hallgatók, az abszolutóriumra megszerzésére készülő, illetve a védésre készülő jelöltek tudományos fejlődését. A KRE BTK TTI közgyűjteményi partnerintézményekkel kiépített kapcsolatrendszere, a különféle konzultációs lehetőségek, szakmai fórumokon való megjelenés lehetősége, stb. biztosított. Itt főleg a Hadtörténelmi Intézet és Múzeummal kiépített kapcsolatra kívánunk utalni.

A TDI oktatói segítséget nyújtanak a hallgatóknak a megfelelő számú publikációs kredit megszerzésében azoknál a folyóiratoknál és egyéb periodikáknál, amelyekkel szorosabb kapcsolatban vannak (Hadtörténelmi Közlemények, Századok, VERITAS Évkönyv).

Ugyanígy fontos szempont, hogy kurzusok tartásával megvan a lehetőség a megfelelő tanegységek megszerzésére, s így a doktoranduszok beilleszkedjenek a tanszéki struktúrába,

bekapcsolódjanak a TTI-ben folyó tudományos munkába, illetve tudományos projektekbe. Külön kiemelendő, hogy egyes doktori hallgatóink rendszerszerűen részt vesznek az I. éves BA-sok felzárkóztató képzésében.

A TDI vezetése minden szemeszterben beszámoltatja a doktorandusz hallgatókat. Ez a tevékenység több síkon fut: így pld. a doktoranduszok írásban leadják a TDI titkárnak szemeszterenként frissítve a tudományos előadásaik, publikációik, külföldi ösztöndíjaik listáját. A féléves prezentációk, illetve a negyedik félév végén kötelezően elkészítendő historiográfiai fejezet révén láthatólag sikerült javítani a doktori hallgatók munkavégzésének fegyelmezettségén.

Nem tartozik ugyan a szorosan vett doktori képzéshez, de a TDI koordinálja és szervezi a karon a történettudományi habilitációs eljárásokat. 2016-ban Sáringer János, 2018-ban Farkas Mária Ildikó és Bodó Barna, 2019-ben Miklós Péter, Murádin János és Tóth Tibor szerzett nálunk habilitált doktori címet. Emellett további külsős oktatók is jelentkeztek már hasonló szándékkal.

Gyengeségek

Alapjában – hasonlóan a többi egyetemhez – az állami ösztöndíjas helyekre vagyunk utalva. Miután az elmúlt tanévben ezek száma közel a duplájára nőtt, gyakorlatilag minden ösztöndíjas helyre jelentkező hallgatónak tudunk ilyen helyet biztosítani. Ez viszont paradox módon oda vezethet, hogy esetleg olyan hallgatónak is megítéljük az ösztöndíjat, akit későbbi teljesítménye erre nem feltétlenül tesz méltóvá.

A másik, ezzel ellentétes probléma – főleg a régi, hároméves képzésben részt vevő hallgatók esetében – az, hogy az ösztöndíjasok egy része az ösztöndíjat egyszerűen megélhetési forrásnak tekintette/tekinti, s annak lejártát követően nem folytatja/folytatta a munkát, hanem a fokozatszerzési eljárás beindítása nélkül pályaelhagyó lesz.

Így az országos trendnek megfelelően, az ösztöndíjas hallgatók közül sem jut el mindenki a fokozatszerzésig az előírt határidőn belül. Magától értetődően mintegy 15-20 százaléknyi lemorzsolódás tapasztalható, elsősorban egzisztenciális okokból, többek között azért, mivel a Karon való bennmaradásra, vagy más tudományos pozícióban való elhelyezkedésre igen korlátozottak az esélyek.

Fejlesztési lehetőségek

A külföldi hallgatók bevonására fejleszteni kell a „marketing” tevékenységet. A témavezetőket érdekeltté kellene tenni a külföldi hallgatók további fogadásában. Ugyanígy aktuális feladat tehát az idegen nyelvű képzés fejlesztése.

Veszélyek

A tehetséges, kiváló végzettségű és nyelvtudású hallgatók, még ha vonzalmat is éreznének a tudományos munka iránt, jobb álláslehetőség esetén elmennek, s nem vállalják a további

három éves képzést. Viszonylag nagy a lemorzsolódás az állami ösztöndíjas hallgatók között is. Ha valaki a képzés immáron nyolc szemesztere alatt álláslehetőséget kap, elmegy, és a kifizetett ösztöndíj kárba vész.

A részben kedvezőtlen társadalmi környezet ellenére nagy lehetőség rejlik a doktori képzésben, mivel a TDI programja, a tudományos kutatás alapjainak elsajátítása révén olyan képességekre tehetnek szert a doktoranduszok (probléma-látás, kreativitás, analitikus képesség fejlesztése, innovatív gondolkodás), amit bármilyen szakterületen dolgozva kamatoztathatnak későbbi munkájuk során.

Összegzés

Mindezek alapján úgy véljük, hogy doktori iskolánk beváltotta a hozzá fűzött várakozásokat és reményeket, s megfelel egy történettudományági doktori iskolával szemben támasztott szakmai elvárásoknak.

Budapest, 2020. július 5.

Prof. Dr. Hermann Róbert